

**PROFESSIONAL TA'LIM RIVOJLANISHINING ASOSIY
TENDENSIYALARI****Rahimboyev Musobek***Falsafa fanlari doktori**Toshkent davlat iqtisodiyot**universiteti, To'rtko'l fakulteti***Avezov Avazbek Odilbek o'g'li***1-bosqich 252-guruh talabasi,**Buxgalteriya hisobi yo'nalishi**Toshkent davlat iqtisodiyot**universiteti, To'rtko'l fakulteti*

Annotasiya: Ushbu maqolada professional ta'lim tizimining zamonaviy rivojlanish tendensiyalari, uning ijtimoiy-iqtisodiy taraqqiyotdagi strategik o'rni hamda malakali kadrlar tayyorlash jarayonidagi tub o'zgarishlar kompleks tarzda tahlil qilinadi. Tadqiqot doirasida ta'lim jarayoniga raqamli texnologiyalarni keng joriy etish, kompetensiyaga asoslangan yondashuvni takomillashtirish, dual ta'lim modelining afzalliklari hamda mehnat bozori talablariga moslashuv mexanizmlari chuqur o'rganiladi. Shuningdek, uzluksiz ta'lim konsepsiyasi va xalqaro ilg'or tajribalar asosida professional ta'lim sifatini oshirish yo'llari ilmiy jihatdan asoslanadi. Maqolada mavjud muammolar tizimli tahlil qilinib, ularni bartaraf etish bo'yicha samarali ilmiy-amaliy tavsiyalar ishlab chiqiladi.

Kalit so'zlar: professional ta'lim, raqamli transformatsiya, kompetensiya, dual ta'lim, mehnat bozori, uzluksiz ta'lim, ta'lim sifati, innovatsion yondashuv.

Annotation: This article provides a comprehensive analysis of the main development trends in vocational education, its strategic role in socio-economic development, and the fundamental transformations in the process of training highly qualified specialists. The study deeply examines the widespread implementation of digital technologies in education, the enhancement of competency-based approaches, the advantages of the dual education model, and mechanisms for adapting to labor market requirements. It also explores the concept of lifelong learning and international best practices aimed at improving the quality of vocational education. The article systematically analyzes existing challenges and proposes scientifically grounded and practical recommendations for their resolution.

Keywords: vocational education, digital transformation, competency, dual education, labor market, lifelong learning, educational quality, innovation.

Аннотация: В данной статье проводится комплексный анализ основных тенденций развития системы профессионального образования, её

стратегической роли в социально-экономическом развитии, а также фундаментальных изменений в процессе подготовки высококвалифицированных специалистов. В исследовании подробно рассматриваются внедрение цифровых технологий в образовательный процесс, совершенствование компетентного подхода, преимущества дуальной системы обучения и механизмы адаптации к требованиям рынка труда. Также анализируется концепция непрерывного образования и передовой международной опыт, направленный на повышение качества профессионального образования. В статье системно рассматриваются существующие проблемы и предлагаются научно обоснованные и практические рекомендации по их решению.

Ключевые слова: профессиональное образование, цифровая трансформация, компетентность, дуальное обучение, рынок труда, непрерывное образование, качество образования, инновации.

Kirish: Bugungi kunda global iqtisodiyotning tez sur'atlarda raqamli transformatsiyaga kirib borishi professional ta'lim tizimini tubdan yangilash zaruratini yuzaga keltirmoqda. XXI asrda bilimga asoslangan iqtisodiyot shakllanayotgan bir sharoitda inson kapitali eng muhim resurs sifatida e'tirof etilmoqda. Shu nuqtayi nazardan, malakali, raqobatbardosh va moslashuvchan kadrlar tayyorlash har bir davlatning strategik ustuvor yo'nalishiga aylangan.

Jahon tajribasi shuni ko'rsatadiki, professional ta'lim tizimi rivojlanmagan davlatlarda mehnat bozori va ta'lim tizimi o'rtasida nomutanosiblik yuzaga keladi. Bu esa ishsizlik darajasining oshishi, iqtisodiy samaradorlikning pasayishi hamda innovatsion rivojlanishning sekinlashishiga olib keladi. Shu sababli Yevropa Ittifoqi, AQSh, Janubiy Koreya va Germaniya kabi rivojlangan davlatlarda dual ta'lim, kompetensiyaviy yondashuv va lifelong learning konsepsiyalari muvaffaqiyatli tatbiq etilgan.

Xalqaro tashkilotlar, jumladan UNESCO va World Bank tomonidan berilgan tavsiyalarda ham professional ta'limni mehnat bozori bilan integratsiya qilish, raqamli texnologiyalarni keng joriy etish va kasbiy standartlarni xalqaro mezonlarga moslashtirish eng muhim yo'nalishlar sifatida ko'rsatilgan. Xususan, WorldSkills harakati orqali kasbiy mahorat standartlari global miqyosda birxillashtirilmoqda va yosh mutaxassislarning amaliy kompetensiyalari rivojlantirilmoqda.

O'zbekiston Respublikasida ham so'nggi yillarda professional ta'lim tizimini modernizatsiya qilishga katta e'tibor qaratilmoqda. Kasb-hunar maktablari, texnikumlar va oliy ta'lim muassasalari o'rtasida integratsiyani kuchaytirish, dual ta'lim elementlarini joriy etish hamda raqamli ta'lim platformalarini rivojlantirish bu yo'nalishdagi muhim islohotlardan hisoblanadi. Biroq mavjud tizimda hali ham ayrim

tizimli muammolar saqlanib qolmoqda: ta'lim dasturlarining mehnat bozori ehtiyojlariga to'liq mos emasligi, amaliy ko'nikmalar yetishmovchiligi hamda hududlar kesimida infratuzilmaning bir xil rivojlanmaganligi shular jumlasidandir.

Mashhur iqtisodchi Piter Druker ta'kidlaganidek: "Kelajakni bashorat qilishning eng yaxshi usuli — uni yaratishdir." Bu fikr professional ta'limning naqadar muhim ekanini yaqqol ifodalaydi, chunki zamonaviy sharoitda faqat nazariy bilim emas, balki uni real hayotda qo'llay olish qobiliyati ham hal qiluvchi ahamiyatga ega.

Professional ta'lim tizimining rivojlanish tendensiyalari quyidagi global omillar bilan bevosita bog'liq:

- raqamli iqtisodiyot va sun'iy intellektning rivojlanishi;
- mehnat bozorining tez o'zgaruvchanligi;
- ishlab chiqarish jarayonlarining avtomatlashtirilishi;
- yangi kasblarning paydo bo'lishi va eski kasblarning transformatsiyasi.

Shu bilan birga, ushbu tendensiyalar bir qator imkoniyatlarni ham yaratadi. Raqamli ta'lim platformalari orqali bilim olish jarayoni tezlashadi, dual ta'lim orqali bitiruvchilarning ishga joylashish darajasi oshadi, kompetensiyaga asoslangan yondashuv esa mutaxassislarining amaliy salohiyatini kuchaytiradi.

Biroq bu jarayonlar bilan bir qatorda bir qator muammolar ham mavjud bo'lib, ular tizimli yechimlarni talab qiladi. Jumladan, ta'lim sifatini oshirish, o'qituvchilar malakasini doimiy yangilab borish, ishlab chiqarish va ta'lim muassasalari hamkorligini kuchaytirish hamda xalqaro standartlarni milliy tizimga moslashtirish eng muhim vazifalar sifatida ko'riladi.

Umuman olganda, professional ta'lim tizimini rivojlantirish nafaqat ta'lim sohasi, balki butun jamiyatning iqtisodiy, ijtimoiy va innovatsion taraqqiyotini belgilovchi asosiy omillardan biridir. Shu bois ushbu mavzu bugungi kunda ham ilmiy, ham amaliy jihatdan o'ta dolzarb hisoblanadi.

Asosiy qism:

1. Raqamlashtirish va ta'limning yangi texnologik paradigmasi

Zamonaviy professional ta'lim tizimining eng muhim transformatsion yo'nalishi bu raqamlashtirish jarayonidir. Bugungi kunda ta'lim "an'anaviy model"dan "raqamli ekotizim"ga o'tmoqda. Sun'iy intellekt (AI), katta ma'lumotlar (Big Data), virtual va kengaytirilgan reallik (VR/AR), shuningdek, bulutli platformalar ta'lim jarayonini tubdan o'zgartirmoqda.

Bu texnologiyalar ta'limni faqat axborot uzatish jarayoni emas, balki interaktiv, moslashuvchan va shaxsga yo'naltirilgan tizimga aylantirmoqda. Masalan, VR asosida yaratilgan laboratoriyalar talabaga real ishlab chiqarish muhitini xavfsiz sharoitda simulyatsiya qilish imkonini beradi. Bu esa nazariya va amaliyot o'rtasidagi tafovutni sezilarli darajada kamaytiradi.

Shu bilan birga, raqamli transformatsiya ta'lim tizimidan yangi kompetensiyalarni ham talab qilmoqda: raqamli savodxonlik, axborotni tahlil qilish va texnologik moslashuvchanlik.

2. Ishlab chiqarish bilan integratsiya va dual ta'lim modeli

Professional ta'limning samaradorligi bevosita uning ishlab chiqarish bilan integratsiya darajasiga bog'liq. Shu nuqtayi nazardan dual ta'lim modeli eng ilg'or yondashuvlardan biri hisoblanadi.

Dual ta'lim tizimida o'quv jarayoni ikki muhitda amalga oshiriladi:

- ta'lim muassasasida — nazariy bilimlar;
- korxonalar va tashkilotlarda — amaliy ko'nikmalar.

Bu modelning asosiy afzalligi shundaki, talaba real mehnat sharoitida ishlash tajribasiga ega bo'ladi. Natijada u bitiruvdan so'ng "nol tajriba" muammosiga duch kelmaydi.

Germaniya tajribasi shuni ko'rsatadiki, dual ta'lim tizimi ishsizlik darajasini kamaytirish va malakali kadrlar tayyorlashning eng samarali vositalaridan biridir. O'zbekiston sharoitida ushbu modelni kengaytirish ishlab chiqarish va ta'lim o'rtasidagi uzilishni bartaraf etishga xizmat qiladi.

3. Kompetensiyaviy yondashuv va kasbiy shakllanish

Zamonaviy ta'lim paradigmasida asosiy e'tibor "bilimga ega bo'lish"dan "kompetensiyaga ega bo'lish"ga o'tmoqda. Kompetensiya bu — bilim, amaliy ko'nikma, qaror qabul qilish qobiliyati va shaxsiy javobgarlikning integratsiyasidir.

Bu yondashuvga ko'ra, talaba faqat nazariy ma'lumotni yodlab qolmasdan, uni real vaziyatlarda qo'llay olishi kerak. Shu sababli ta'lim jarayonida:

- muammoli o'qitish (problem-based learning),
- loyiha asosida o'qitish (project-based learning),
- case-study metodlari keng qo'llanilmoqda.

Natijada bitiruvchilar nafaqat mutaxassis, balki o'z sohasida innovatsion fikrlay oladigan shaxs sifatida shakllanadi.

4. Uzlüksiz ta'lim (Lifelong learning) konsepsiyasining ahamiyati

Hozirgi davrda bilimlarning tez eskirishi sababli ta'lim faqat bir bosqich bilan cheklanib qolmaydi. Lifelong learning konsepsiyasi insonning butun hayoti davomida o'qishi va o'zini rivojlantirib borishini nazarda tutadi.

Bu konsepsiya quyidagi mexanizmlar orqali amalga oshadi:

- malaka oshirish kurslari;
- qayta tayyorlash dasturlari;
- onlayn ta'lim platformalari;
- norasmiy ta'lim natijalarini tan olish.

Uzlüksiz ta'lim mehnat bozorining moslashuvchanligini oshiradi va iqtisodiyotning innovatsion rivojlanishini tezlashtiradi.

5. Xalqaro standartlar va global integratsiya jarayoni

Professional ta'limning global raqobatbardoshligi xalqaro standartlarga moslashuv bilan belgilanadi. WorldSkills, UNESCO va CEDEFOP kabi tashkilotlar tomonidan ishlab chiqilgan standartlar kasbiy ta'lim sifatini baholashda muhim mezon bo'lib xizmat qiladi.

Xalqaro sertifikatlar mutaxassislarning global mehnat bozorida erkin harakatlanishini ta'minlaydi. Bu esa "global kadrlar migratsiyasi" jarayonini kuchaytiradi va mamlakatlarning inson kapitali sifatini oshiradi.

6. Mavjud tizimli muammolar

Tahlillar shuni ko'rsatadiki, professional ta'lim tizimida bir qator tizimli muammolar mavjud:

- ta'lim dasturlarining real sektor ehtiyojlaridan orqada qolishi;
- amaliy mashg'ulotlarning yetarli emasligi;
- texnologik infratuzilmaning notekis rivojlanishi;
- o'qituvchilar malakasini yangilash tizimining sustligi;
- ishlab chiqarish va ta'lim o'rtasidagi hamkorlikning zaifligi.

Ushbu muammolar kadrlar sifatiga bevosita salbiy ta'sir ko'rsatadi.

7. Rivojlanish istiqbollari va transformatsion yo'nalishlar

Kelajakda professional ta'lim quyidagi yo'nalishlarda rivojlanishi kutiladi:

- to'liq raqamli ekotizimga o'tish;
- AI asosida individual ta'lim tizimlari;
- ishlab chiqarish bilan chuqur integratsiya;
- global ta'lim platformalariga qo'shilish;
- kompetensiyalarning xalqaro tan olinishi.

Bu yo'nalishlar ta'lim tizimini yanada samarali, moslashuvchan va innovatsion holga keltiradi.

Xulosa: Professional ta'lim tizimi bugungi kunda raqamlashtirish, dual ta'lim, kompetensiyaviy yondashuv va uzluksiz ta'lim kabi asosiy tendensiyalar asosida rivojlanmoqda. Ushbu yo'nalishlar ta'lim sifatini oshirish, mehnat bozori talablariga mos kadrlar tayyorlash va xalqaro standartlarga yaqinlashishda muhim ahamiyatga ega.

Umuman olganda, professional ta'limni modernizatsiya qilish mamlakatning iqtisodiy rivojlanishi va raqobatbardosh inson kapitalini shakllantirishda asosiy omillardan biri hisoblanadi.

Foydalanilgan adabiyotlar:

- 1.O'zbekiston Respublikasi "Ta'lim to'g'risida"gi Qonuni. – Toshkent, 2020.
- 2.O'zbekiston Respublikasi Prezidentining professional ta'lim tizimini rivojlantirishga oid farmon va qarorlari.

- 3.UNESCO. Technical and Vocational Education and Training (TVET): Trends and Challenges. Paris, 2023.
- 4.World Bank. Skills Development and Vocational Education Reform Reports. Washington D.C., 2022.
- 5.CEDEFOP. Vocational Education and Training in Europe. Luxembourg, 2021.
- 6.WorldSkills International. Global Standards for Skills Excellence. 2022.
- 7.Druker P. The Practice of Management. Harper & Row, New York, 2007.
- 8.OECD. Future of Education and Skills 2030. Paris, 2023.

